

УХВАЛА СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ЯК ВИКОНАВЧИЙ ДОКУМЕНТ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАКТИКА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

RESOLUTION OF THE COURT OF FIRST INSTANCE AS AN EXECUTIVE DOCUMENT: THEORETICAL ASPECTS AND PRACTICE OF LAW ENFORCEMENT

Сібільов Д.М., к.ю.н.,

доцент кафедри цивільної юстиції та адвокатури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена актуальним питанням виконавчої сили ухвал суду першої інстанції. Судові акти розглядаються передусім як акти правосуддя, що мають набір властивостей, серед цих властивостей є і виконуваність цих актів. Виконавча сила судового рішення існує поряд з його обов'язковістю, але виконавча сила ухвал суду першої інстанції має свої особливості, що суттєво відрізняють її від виконавчої сили судового рішення, яким спір вирішується по суті.

Виконавча сила ухвали існує внаслідок прямої вказівки закону (ЦПК України) і має кореляцію з законодавством про виконавче провадження. Закон України «Про виконавче провадження» передбачає можливість примусового виконання ухвал суду, водночас не деталізує особливості виконання цих ухвал, правова природа яких може бути різною, як і підстави їх постановлення.

Очевидною є невідповідність цивільного процесуального законодавства та законодавства про виконавче провадження в тій частині, що встановлює обчислення строків для пред'явлення до примусового виконання тих ухвал суду першої інстанції, що підлягають негайному виконанню.

Питання виконавчої сили ухвал суду першої інстанції не врегульовані чинним законодавством на тому рівні, в якому є потреба. Цивільне процесуальне законодавство та законодавство про виконавче провадження роблять наголос на виконанні саме рішень суду як остаточних актів цивільного правосуддя. Виконання ж ухвал суду має свою специфіку, існує потреба в певній деталізації окремих аспектів виконавчих процедур, застосування тих механізмів виконавчих процедур, які стосуються виконання судових рішень, в тому числі застосування процедур судового контролю за виконавчим провадженням, запровадження судом допоміжних заходів та заходів стимулювання виконавчих процедур. Особливістю є також те, що ухвали суду першої інстанції можуть бути як актами проміжної сили (наприклад, ухвала про забезпечення позову), так і остаточними в рамках цивільної справи (наприклад, ухвала про закриття провадження у справі і затвердження мирової угоди).

У статті розглянуті питання правосуб'єктності учасників виконавчого провадження в тій частині, що стосується виконання ухвал суду про закриття провадження у справі і затвердження мирової угоди. Відповідним чином проаналізовані приклади із сучасної судової практики. Законодавство про виконавче провадження потребує подальшого удосконалення в цій частині.

Ключові слова: ухвали суду, виконавче провадження, виконавча сила ухвали.

The article is devoted to topical issues of the executive powers of the decisions of the court of first instance. Judicial acts are considered primarily as acts of justice that have a set of properties, among these properties is the enforceability of these acts. The executive power of a court decision exists alongside its bindingness, but the executive power of the decisions of the court of first instance has its own characteristics, which significantly differentiate it from the executive power of a court decision, which resolves the dispute on its merits.

The executive power of the resolution exists as a result of the direct instruction of the law (CPC of Ukraine) and is correlated with the legislation on executive proceedings. The Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" provides for the possibility of enforcement of court decisions, but at the same time does not detail the specifics of the implementation of these decisions, the legal nature of which may be different, as well as the grounds for their decision.

The inconsistency of the civil procedural legislation and the legislation on executive proceedings in the part that establishes the calculation of the terms for submitting for enforcement those decisions of the court of first instance that are subject to immediate execution is obvious.

The issue of the enforceability of the decisions of the court of first instance is not regulated by the current legislation at the level that is needed. Civil procedural legislation on the legislation on executive proceedings emphasizes the execution of court decisions as final acts of civil justice. The execution of court decisions has its own specifics, there is a need for certain details of certain aspects of executive procedures, the application of those aspects of executive procedures that relate to the execution of court decisions, including the application of procedures of judicial control over executive proceedings, the introduction by the court of auxiliary measures and measures to stimulate executive procedures. A peculiarity is that the rulings of the court of first instance can be both acts of intermediate force (for example, a ruling on securing a claim) and final within the framework of a civil case (for example, a ruling on closing proceedings in a case and approving a settlement agreement).

The issues of legal personality of the participants in the enforcement proceedings were considered in the part that concerns the execution of the court decisions on closing the proceedings in the case and approving the settlement agreement. Examples from modern judicial practice are analyzed accordingly.

The legislation on executive proceedings needs further improvement in this part.

Key words: court rulings, executive proceedings, executive power of the ruling.

Згідно із частинами 1 та 2 ст. 258 Цивільного процесуального кодексу України [1] судовими рішеннями є: ухвали, рішення, постанови, судові накази. Процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал.

Цивільний процесуальний кодекс встановлює загальне поняття судового рішення, під яким слід розуміти як такі судові акти, якими справа вирішується по суті (рішення, постанови, судові накази), так і акти, які присвячені пев-

ним процедурним питанням, руху справи, а в деяких ситуаціях спрямовані на закінчення судового розгляду без вирішення справи по суті.

Ухвала, таким чином, на відміну від рішень суду першої інстанції, постанов судів апеляційної та касаційної інстанцій та судових наказів, знаходиться осторонь. Будучи актом правозастосування, вона не має водночас всіх властивостей, притаманних судовим рішенням, якими справа вирішується по суті.

Судові рішення мають таку ознаку як виконуваність. Виконуваність пов'язана із обов'язковістю судових рішень, хоча це не тотожні поняття. Обов'язковість слід розглядати крізь призму конституційних норм, що встановлюють основні засади судової діяльності.

Так, обов'язковість судового рішення впливає із пункту дев'ятого частини першої статті 129 Конституції України [2]. Також ст. 129-1 Конституції України зазначає про обов'язковість судових рішень до виконання, про те, що держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку, а контроль за виконанням судового рішення здійснює суд.

Виконавча сила рішення суду як остаточного акта напряму впливає із його сутності. Ця властивість існує поряд з іншими властивостями і в їх єдності розглядається в контексті реалізації права на справедливий суд, що впливає із змісту ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [3].

Виконавча сила рішення суду має своє логічне продовження в змісті статті 1 Закону України «Про виконавче провадження», що розглядає його як завершальну стадію судового провадження [4].

Рішення суду розглядається як акт правосуддя, що є точкою фіналізації судової діяльності в суді першої інстанції. Рішення розглядається як акт концентрації доказової діяльності, примусового застосування способу чи способів захисту права в форматі владно-розпорядчого припису. Це органічно надає рішенням суду свої власні природні властивості – обов'язковість, виконуваність, прероїційність, неспростовуваність тощо. Ухвали судів мають більш складну процесуальну палітру в сфері правозастосування, оскільки розглядаються законодавством і як акти проміжного та поточного характеру, і як фінальні акти процесуальної діяльності в передбачених законом випадках. Це тягне за собою динамічну зміну властивостей ухвал, які не підкоряються єдиному шаблону. Це, поміж іншого, означає, що виконуваність ухвал притаманна їх певній частині, коли це прямо передбачено законом.

Відповідно до ст. 261 Цивільного процесуального кодексу України ухвала набирає законної сили негайно після її проголошення, якщо інше не передбачено цим Кодексом. В той же час, як справедливо зазначає Л.Малярчук, більшу кількість ухвал становлять ті, що не мають виконавчої сили [5, с. 97]. О.Перунова, в свою чергу, звертає увагу на те, що такі ухвали за змістом характеризуються реалізованістю [6, с. 82].

Це суттєво відрізняє загальний порядок набрання законної сили ухвалами суду від порядку набрання законної сили судовими рішеннями, оскільки відповідно до ст. 273 Цивільного процесуального кодексу України рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано.

Цивільний процесуальний кодекс в деяких ситуаціях прямо передбачає негайну виконавчу силу ухвал, надаючи ним силу виконавчого документа. Такі ухвали, як зазначає М.Майка, не можуть мати протокольної форми, а повинні бути окремим процесуальним документом [7, с. 13].

Частина одинадцята ст. 118 ЦПК зазначає, що ухвала про забезпечення доказів (крім забезпечення доказів шляхом допиту свідків, призначення експертизи, огляду доказів) є виконавчим документом та виконується негайно в порядку, встановленому для виконання судових рішень.

Частина третя ст. 146 ЦПК зазначає, що ухвала про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом є виконавчим документом, підлягає негайному виконанню та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом.

Частина перша ст. 157 ЦПК зазначає, що ухвала суду про забезпечення позову є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом. Така ухвала підлягає негайному виконанню з дня її постановлення незалежно від її оскарження і відкриття виконавчого провадження

Частина шоста ст. 156 ЦПК передбачає, що прирічник ухвали про заміну одного заходу забезпечення

позову іншим невідкладно після набрання такою ухвалою законної сили надсилається заявнику, всім особам, яких стосуються заходи забезпечення позову і яких суд може ідентифікувати, а також залежно від виду вжитих заходів, направляється судом для негайного виконання державним та іншим органам для вжиття відповідних заходів.

Вимоги до виконавчого документа містяться в ст. 4 Закону України «Про виконавче провадження». Вона передбачає, що у виконавчому документі зазначаються:

1) назва і дата видачі документа, найменування органу, прізвище, ім'я, по батькові та посада посадової особи, яка його видала;

2) дата прийняття і номер рішення, згідно з яким видано документ;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або прізвище, ім'я та, за наявності, по батькові (для фізичних осіб) стягувача та боржника, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або адреса місця проживання чи перебування (для фізичних осіб), дата народження боржника – фізичної особи;

4) ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань стягувача та боржника (для юридичних осіб – за наявності);

реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання в установленому порядку відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті) боржника (для фізичних осіб – платників податків);

5) резолютивна частина рішення, що передбачає заходи примусового виконання рішень;

6) дата набрання рішенням законної сили (крім рішень, що підлягають негайному виконанню);

7) строк пред'явлення рішення до виконання.

У виконавчому документі можуть зазначатися інші дані (якщо вони відомі суду чи іншому органу (посадовій особі), що видав виконавчий документ), які ідентифікують стягувача та боржника чи можуть сприяти примусовому виконанню рішення, зокрема місце роботи боржника – фізичної особи, місцезнаходження майна боржника, реквізити рахунків стягувача і боржника, номери їх засобів зв'язку та адреси електронної пошти.

Виконавчий документ підписується уповноваженою посадовою особою із зазначенням її прізвища та ініціалів і скріплюється печаткою. Скріплення виконавчого документа печаткою із зображенням Державного Герба України є обов'язковим, якщо орган (посадова особа), який видав виконавчий документ, згідно із законом зобов'язаний мати таку печатку.

Виконавчий документ може бути видано у формі електронного документа відповідно до законів України "Про електронні документи та електронний документообіг" та "Про електронні довірчі послуги". Порядок пред'явлення до виконання виконавчих документів, виданих у формі електронного документа, визначається Міністерством юстиції України.

Як вже зазначалося вище, відповідно ст. 261 Цивільного процесуального кодексу України ухвала набирає законної сили негайно після її проголошення, якщо інше не передбачено цим Кодексом. Водночас законодавство є непослідовним в розумінні правового поняття терміну «негайно». Так, ст. 12 Закону України «Про виконавче провадження» передбачає, що виконавчі документи можуть бути пред'явлені до примусового виконання протягом трьох років, крім посвідчень комісії по трудових спорах та виконавчих документів, за якими стягувачем є держава або державний орган, які можуть бути пред'явлені до примусового виконання протягом трьох місяців. Строки, зазначені в частині першій цієї статті, встановлюються для

виконання рішення з наступного дня після набрання ним законної сили чи закінчення строку, встановленого в разі відстрочки чи розстрочки виконання рішення, а якщо рішення підлягає негайному виконанню – з наступного дня після його прийняття.

Тобто законодавство про виконавче провадження передбачає, що в разі, якщо рішення підлягає негайному виконанню, воно може пред'являтися до примусового виконання з наступного дня після його прийняття.

В той же час частина перша ст. 157 ЦПК України зазначає, що ухвала суду про забезпечення позову є виконавчим документом і підлягає негайному виконанню з дня її постановлення незалежно від її оскарження і відкриття виконавчого провадження. Таким чином, ЦПК України (принаймні стосовно ухвал суду про забезпечення позову) розуміє під негайним виконанням ухвали суду можливість її пред'явлення до виконання саме з дня її постановлення.

Очевидним є протиріччя між Законом України «Про виконавче провадження» та ЦПК України в тлумаченні поняття «негайність». Вбачається, що підхід ЦПК України в цьому аспекті є більш правильним.

Ухвали суду, що мають виконавчу силу, розглядаються законодавством про виконавче провадження як виконавчі документи.

Сама внутрішня упорядкованість виконавчого провадження, передбачена Законом України «Про виконавче провадження», розглядається як система універсальних процедур, спрямованих на виконання рішень судів, інших органів та посадових осіб. Пункт другий частини першої ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» зазначає серед рішень та виконавчих документів, що виконуються примусово, ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, справах про адміністративні правопорушення, кримінальних провадженнях у випадках, передбачених законом.

Закон України «Про виконавче провадження» не містить переліку відповідних ухвал, корелюючи це питання з відповідними нормами процесуального законодавства.

Ухвала розглядається одночасно і як рішення суду, і як виконавчий документ.

Слід зазначити, що чинне законодавство, надаючи ухвалам властивості виконавчого документа, не деталізує окремі питання виконавчих процедур, але потреба в цій деталізації є очевидною. Так, відповідно до ст. 207 ЦПК України ухвала про закриття провадження у справі і затвердження мирової угоди є виконавчим документом. Виходячи з того, що мирова угода за своєю правовою природою є правовичним, що покладає на сторони взаємні права та обов'язки, закон зазначає, що виконання мирової угоди здійснюється особами, які її уклали, в порядку і в строки, передбачені цією угодою. У разі невиконання затвердженої судом мирової угоди ухвала суду про затвердження мирової угоди

може бути подана для її примусового виконання в порядку, передбаченому законодавством для виконання судових рішень (частини 1 та 3 ст. 208 ЦПК України).

З вищезазначеного правила прямо випливає ситуація, не врегульована повністю законодавством про виконавче провадження. Оскільки сторони за мировою угодою пов'язані комплексом взаємних прав та обов'язків, це дозволяє в контексті Закону України «Про виконавче провадження» розглядати їх одночасно і як потенційного стягувача, і як потенційного боржника, якщо навіть не за всіма мировими угодами, то за значною їх частиною. Не виключається і ситуація одночасного фактичного звернення обох сторін за мировою угодою з заявами про відкриття виконавчого провадження. В той же час ситуація набрання сторонами за мировою угодою одночасного статусу і стягувача, і боржника за одним рішенням законодавством про виконавче провадження не передбачена.

Безумовно, що судова практика свідчить про те, що у переважній більшості ситуацій мирові угоди, що затверджені судом, передбачають здійснення фактичних певних дій однією стороною (відповідачем). Позивач у більшості ситуацій просто заявляє про відмову від вимог до відповідача. Але зустрічаються і справи, де мирові угоди передбачають зустрічні зобов'язання сторін. Так, у справі № 761/33786/19, що розглядалася у Шевченківському районному суді м. Києва, в ухвалі суду про затвердження мирової угоди від 28.07.2020 р. зазначено про зобов'язання позивача надати Національному медичному університету імені О.О. Богомольця трудову книжку для внесення запису про звільнення за угодою сторін на підставі п. 1 ч.1 ст.36 КЗпП України [8]. В справі № 761/4676/20, також розглянутою цим судом, ухвалою від 16.11.2021 р. затверджено мирову угоду між сторонами, яка покладає на позивача обов'язок після повного виконання відповідачем обов'язку, встановленого п. 1.2. мирової угоди, внести інформацію до кредитної історії відповідача або будь якої іншої бази даних, що носить інформацію чи відомості, про виконання відповідачем зобов'язань за кредитним договором № 16-04-12-004931 від 13.04.2016 р., відповідно до Закону [9].

Таким чином, певна частина мирових угод, затверджених судом, дозволяє одночасно розглядати обидві сторони за угодою як стягувача і боржника одночасно, що надає виконавчій силі ухвал про затвердження таких угод і закриття провадження у справі специфічного забарвлення.

Виконавча сила ухвал суду першої інстанції спрямована на захист інтересів учасників цивільної справи до постановлення судом рішення. Ухвала хоча і не розв'язує спір по суті, є важливим актом правозастосування, а її виконавча сила органічно впливає із повноважень судової влади та юрисдикційних повноважень суду, що розглядає цивільні справи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV / *Відомості Верховної Ради України*. 2004 р., № 40, / 40-42 / Ст. 492.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996 р., № 30. Ст. 141.
3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Закон України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 г. № 1404-VIII / *Відомості Верховної Ради України*. 2016, № 30, 542.
5. Л.Маларчук. Ухвала суду як виконавчий документ – підстава для відкриття виконавчого провадження. *Національний юридичний журнал*. август 2019, С. 96-100.
6. Перунова О.М. Виконавчі документи, які видаються судом в процесі виконання судових рішень. *Юридичний науковий електронний журнал*, №2, 2015, С. 81-85.
7. Майка М.Б. Виконання ухвал суду у цивільному процесі. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук, Львів, 2019, 18 с.
8. Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 20.07.2020 р. по справі № 761/33786/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90665350>.
9. Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 16.11.2021 р. по справі № 761/4676/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101439683>.